

השיעור השבועי

גליון מספר 407

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הטלוויזיה ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל.

הרב המקדים: הר"ג דוד אהיון שליט"א
רבה של אלפי מנשה

כותב ועורך השיעור:
הרב דכיר פרץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ידועלים
20:45	19:55	19:05	חל אביב
20:42	19:53	19:03	חיעה
20:45	19:55	19:05	באר שבט
20:43	19:53	19:03	

שופטים | ב' אלול תשפ"ג

הלכות בורר בשבת

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 0506-730-831

בורר אוכל מתוך אוכל. בורר במין אחד. מחלוקות הבן איש חי ומרן זצ"ל. תחנון כשיש בעלי ברית, חתן בר מצוה. כפילת הפסוקים בהלל. אמירת "נחם" בת"ב בכל התפלות. ש"ץ שטעה בעשיית ואמר "האל הקדוש". טעה בעשיית ואמר "מלך אוהב צדקה ומשפט". האם המפריש תרומות ומעשרות בשבת עובר גם על "בורר". המפריש ת"מ אינו יכול לומר "כמו שכתוב בנוסח". יש להבין את נוסח הפרשת תרומות ומעשרות

שני מיני אוכלין

א. בגמרא בשבת (עד.) אמרו: תנו רבנן, היו לפניו מיני אוכלין, בורר ואוכל, בורר ומניח, ולא יברור, ואם בירר חייב חטאת. וכתב רש"י: היו לפניו מיני אוכלין, גרסינן, ולא גרסינן "שני". ושמו סבר שדוקא בהרבה מינים יש דין בורר, כגון אורז עם אפונה, תירס, גזר, אבל בשני מינים בלבד, כגון אורז ואפונה, או עגבניה עם בצל, אין דין בורר. אבל התוס' (שם ד"ה ה"ו) גרסו "שני" מיני אוכלין, ושכן גרס רבינו חננאל. משמע שאפילו בשני מינים יש דין בורר ולא דוקא במינים הרבה.

אוכל מאוכל

ב. הפני יהושע (שבת עד.) ביאר בגירסאות רש"י ותוספות, שנחלקו האם יש דין בורר באוכל מתוך אוכל, לרש"י שגרס מיני אוכלין, משמע שבורר את האוכל מתוך הפסולת, אבל אוכל מתוך אוכל אינו בדין בורר, אבל תוספות שגרסו "שני" מיני אוכלין, כתבו שהבורר אוכל מתוך אוכל הרי הוא בדין בורר. בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) הגירסא: בירר אוכלים מתוך אוכלים, ומשמע כהתוספות. גם הרמב"ם (פ"ח משבת ה"ג) כתב "שני" מיני אוכלים, וכן כתב מרן השלחן ערוך (סימן שי"ט ס"א א, א). על כן צריך לב, שלא רק בפסולת מאוכל יש דין בורר, אלא אף בשני מיני אוכלים, כגון שיש תערובת גרעינים ובוטנים, והוא

1 מדברי הרב דוד אהיון שליט"א: ברשות מרן פאר הדור שליט"א. ב"ה מרן זצ"ל הציל את הספרדים, פעם היו אוכלים בשר "כשר" עם סירכות, ובזכותו היום אפילו הרחוקים מבררים אם זה חלק. בעבר הרבנים הראשיים הספרדים לת"א היו כפופים לעמיתיהם הרבנים הראשיים האשכנזים ומאכילם בשר "כשר" (בי"ח ח"ו הח"ח ס"י מג אות ג), עד שבא מרן זצ"ל ופרסם שלנו הספרדים זה אסור, וכמו שכתב בשלחן ערוך (ו"ד ס"י ל"ט ס"י) שהמיקל למען סירכות כאילו מאכיל טריפות לישראל. זו רק דוגמא קטנה למה שמרן עשה למען עם ישראל. וב"ה שיש לנו כיום את ממשלך דרכו, המאור הגדול מורנו ורבונו מרן הרב יצחק שליט"א שכולנו הולכים לאור פסיקותיו, ונמשיך ללכת לאורו, וינהיגנו עד ביאת גואל צדק אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון רבי דוד אהיון ה' ישמרהו ויחיהו, רבה של אלפי מנשה, ממונה מטעם הרבנות הראשית בכפר סבא ובעוד מקומות, יהי רצון שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה. בן פורת יוסף, כתב ש"ת על אבן העזר, וכמה תשובות בענייני עגונות, והוא הולך בדרכו של מרן. הקב"ה יתן לו שיעתא דשמיא שלא תצא תקלה תחת ידו.

כתבו תשובות באבן העזר צריך אחריות רבה, זה לא שיעור כללי שיביא בסכנת יבמות או כתובות, אלא זו הלכה למעשה. היה אחד בשם הרב הורביץ שהיה הרב של חיל הים, והוציא לאור ספר "ארחות רבינו", יש שם כמה דברים של בזיון תלמידי חכמים, וברור שאסור להחזיק ספר זה בבית. בזמנו במלחמת יום הכיפורים היו 930 עגונות, ונתנו את כל התיקים למרן זצ"ל שהיה הראשון לציון והרב הראשי לישראל, ויחד עם הרבנים הצבאיים הרב גד נבון והרב מרדכי פירון, הקימו בית דין לדון. הרב של חיל הים הלך לסטייפלר ואמר לו: תראה, מתיירים עגונות, איך אפשר? בבני ברק לא ידעו מי זה מרן, אולי היום התחילו חלק להכיר ולחזור בתשובה, אבל אז לא הכירו את מרן, ובספר ארחות רבינו ח"ה כתב על מרן בחוצפה, כיון שמרן לא לקח אותו לבית דין של העגונות, ולכן נקם במרן, ההלך לסטייפלר וכתב שקראו למרן בשמו הפרטי בלי תואר הרב, ועוד כהנה דברי בזיונות. הוא שאל אם לעזור ולשבת בבית הדין של העגונות. השיב לו הסטייפלר: האם יש לך כוח

לא רוצה לאכול את הגרעינים, כי שמע שמרן זצ"ל היה אומר שגרעינים זה מאכל של בטלנים, מפני שאכילתם נמשכת הרבה זמן, לכן יוציא את הבוטנים ביד ויאכל לאלתר, ולא יוציא את הגרעינים שנחשבים בשבילו פסולת.

אין ברירה במין אחד

ג. מבואר יוצא שברירה שייכת בשני מיני אוכלים, אבל במין אחד, כגון שיש לפניו אפרסקים או תפוחים, חלקם גדולים וחלקם קטנים, וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו", הוא מחפש לקחת את הגדולים, ואת הקטנים רוצה להניח בצד, כתוב מפורש בתרומות הדשן (סימן נו) שאין בורר במין אחד, והעתיקו מרן הבית יוסף (סימן שי"ט). וכן מוכח מדברי הרמב"ם, וכמו שכתב הרב המג"ד (פ"א מהל' שביתת העשור ה"ג). וכן מוכח מדברי הארחות חיים (הל' שבת אות כז). וכן כתבו האחרונים. וכן ההלכה.

דעת רש"י

ד. אמנם הטורי זהב (סימן) חולק וסובר שיש בורר במין אחד, ואם יש לו תפוחים גדולים וקטנים, ורוצה את הגדולים, יוציא את הגדולים וישאיר את הקטנים. אבל הוא כמעט סברא יחידאה, הח"י אדם בנשמת אדם (סימן סז אות ג) הוכיח מרש"י (שבת עד:) שלא כדעת הט"ז, הגמרא שם אומרת, האי מאן דעביד חלתא - מי שעושה כוונת דבורים מקנים - חייב אחת עשרה חטאות, ואחת

ללמוד את כל סימן י"ז באבן העזר? שימו לב, סימן י"ז בבית יוסף הוא סימן ארוך, והביא שם את כל תשובות הראשונים שהיו לפניו בענייני עגונות, וצריך ללמוד לאט לאט ולסכם כל תשובה. והרי "אדם לעמל יולד" (איוב ה, ז), וכן לומדים רק סוגיות, חבורות; וכי הבית יוסף לא חלק מהתורה שלנו? ההשקפה הנכונה היא ללמוד ש"ס, ראשונים, אחרונים שלומדים בעולם הישיבות, ולבסוף להגיע לאסוקי שמענתא אליבא דהלכתא, וזה לא משנה אם הוא בחור או אברך, אם יש לו כוח או אין לו כוח, אלא כולם צריכים ללמוד! אני לא מאמין שכך אמר לו הסטייפלר, אולי ראה שאינו ראוי להיות דין, כיון שרואה כל היום פריצות בחיל הים, לכן אמר לו כך.

הב"ח (בתשו' החדשות ס"ט סד) כתב שעל העגונות נאמר "ראיתי דמעת העשוקים ואין להם מנחם". כשבים אצלנו לבית הדין הרבני, יש בעלים שמתעקשים לא לתת גט לאשה, ולפעמים האשה מתעקשת לא לקבל, היא רוצה כסף, רוצה את כל הפנסיה שלו וכדומה, ומושיכים את הענין הרבה שנים. אם צריכים גט, אנחנו משתדלים ויושבים שעות כדי לשכנע את הבעל או את האשה, כי עגונה היא גם אשה שבעלה מסרב לתת גט, ולא דוקא אם נעלם ואולי מת. לכן צריך להיכנס לענין בצורה רצינית, ואם אפשר להתיר מתיירים, כמובן אך ורק במסגרת ההלכה.

2 הרמב"ם כתב: ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום, כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים, חייב. וכן העתיק בשלחן ערוך (ס"ג). אם כי בבית יוסף דייק מדברי הרמב"ם, שבאוכל מאוכל אינו אלא אם כן בירר שחרית לאכול בין הערבים, אבל לשלש או ארבע שעות פטור, וכתב הבית יוסף: אלא שאינו יודע מנין לו חילוק זה, בין אוכל מאוכל לאוכל מפסולת.

3 התרומות הדשן דיבר על דגים, ורואים שדין בורר שייך לא רק בגידולי קרקע כמו פירות, אורז, עגבניות, אלא גם בדבר שאין גידולו מן הארץ כמו דגים (עירובין כז), וכן חולצות וספרים (ראה בי"ח ח"ה הח"ח ס"י לא).

מהו כתב רש"י שחייב משום בורר הקנים היפות מתוך הרעות, ומשמע שיפות ורעות נחשבות כשני מינים, אבל 'חד אריך וחד קצר וחד בינוני', נחשב מין אחד ואין בו דין בורר. אמנם במנחת חינוך (במלאכת בורר) העיר מרש"י שם על דברי הגמרא, האי דעביד חביתא - מי שעושה חבית - חייב משום שבע חטאות, ואחת מהן כתב רש"י שבורר צרורות גדולות מתוך קטנות. ולכאורה זו סייעתא לט"ז שיש בורר במין אחד, אבל מאידך נמצא כעין סתירה ברש"י. ואפשר לומר שלגבי חבית האבנים הגדולות מפריעות לצורת החבית והרי זה כפסולת. ואף שאין ראיה גמורה מדברי רש"י לנידון זה, בכל אופן כל הפוסקים - ובראשם הראשונים הנ"ל - כולם כתבו שאין בורר במין אחד, ודלא כהט"ז.

מה ראה על ככה

ה. למרות שמרן השלחן ערוך כתב "שני" מיני אוכלין, ומשמע שבמין אחד אין דין בורר, הבן איש חי (פרשת בשלה אות ב) כתב להחמיר שיש בורר במין אחד. ופלא מה ראה על ככה לחלוק על הראשונים ולחוש לסברא יחידאה של הט"ז. בפרט שיש לצרף סברת רש"י שבאוכל מאוכל אין דין בורר, או שכל דין בורר נאמר במין אוכלים הרבה, אבל לא בשני מיני אוכלים, וכל שכן שלש במין אחד. לפני כששנים שנה מרן זצ"ל תמה על הבן איש חי בירחון קול סיני (תשרי תשכ"ז עמ' 19) שזו חומרא יתירה נגד מרן. והרי רבינו יוסף חיים עצמו ברב פעלים (חב"ח ח"ד סי' י) כתב, שאפילו מאה אחרונים⁴ חולקים על פסק מרן השלחן ערוך, אין אנו שומעים להם אפילו במקום הפסד מרובה, כי אנו מחויבים ללכת אחרי הוראות מרן מכח הקבלה שקיבלנו וכו'. מאה אחרונים והוא בכללם... ומדוע כאן פסק נגד מרן ורוב ככל הפוסקים.

"ולא יכלו דברו לשלום"

ו. אינני יודע מה רצו בזמנו ממרן זצ"ל, שתקפו אותו על כך שחלק על הבן איש חי, לחמו בו וציערו אותו, ואני עוד זוכר בתור ילד קטן, שהיו כמה רבנים שעברו על ידו ולא אמרו שלום. כשמרן נבחר לרב ראשי לישראל, אני זכיתי להודיע לו על הבחירה, ומיד לאחר מכן נסענו שיירה של מכוניות לכותל המערבי, ומרן קרא שם "מזמור לתודה", ואחר כך כשנכנסנו לרכב בחזרה, מרן שאל אותי, ראית חכם אחד עם סקסט יושב בצד? אמרתי לו, כן, אמר לי: זה פלוני מחכמי העיראקים, פעם היה מאוהבי ומחוקק אותי, עד שנודע לו שאני חולק על הבן איש חי, ולכן הוא כועס ואפילו שלום לא אומר לי. באותו יום אפילו אשכנזים עם כתונת פסים באו לאחל מזל טוב, העולה לגדולה מוחלים לו כל עוונותיו (סנהדרין ד. וברושלמי ביכורים פ"ג מ"ג), ומי שנתמנה לתפקיד הראשון לציון - רב ראשי אינני יודע, אבל ראשון לציון זו מסורת של למעלה מ-350 שנה - נקרא עולה לגדולה. כמה פעמים ראיתי את חכם יוסף שרבאני - חמיו של חכם בן ציון - שעבר ליד מרן ולא אמר לו שלום, כי כעס עליו מאוד שחלק על הבן איש חי. אבל זה לא מובן, הבן איש חי פסק כסברא יחידה של הט"ז, שיש בורר במין אחד, נגד דעת מרן וכל הפוסקים, ולמה להחמיר סתם.

תחנון כשיש בעלי ברית

ז. לא רק זה, הבן איש חי בשו"ת רב פעלים ח"ד (חא"ח סי' ד בד"ה תשובה בדין) - יצא לאור לאחר פטירתו, ומי ששם לב הלשון שם פחות ברורה מהחלקים הקודמים שיצאו בחיי חיותו - כתב דבר מעניין, שאם אבי הבן, המוהל והסנדק, נמצאים בבית הכנסת, והמילה לא נעשית שם, מנהג עירו בגדאש לא אומרים תחנון, וכתב, שמנהג זה בדו אותו השמישים מלבם, כי רק אם המילה בבית הכנסת יש שם כסא אליהו ורוחו מרחפת שם, מובן שלא אומרים תחנון, אבל אם המילה אינה בבית הכנסת אלא באולם, למה לא לומר תחנון. כך תמה על מנהג עירו, ורצה לבטל את המנהג.

להקת פוסקים

ח. בא הרב ביביע אומר ח"י (חא"ח סי' נה, בהערת על ה"פ ח"ד אות ב) ותמה עליו, שהרי כן כתב הרדב"ז (ח"א סי' קעט), שאין לומר תחנונים בבית חידוש שיש שם אחד

⁴ אין מקום שחולקים על מרן מאה אחרונים, אמנם יש מקום שחלקו עליו עשרות אחרונים, לגבי מי שחלק לשירותים כמה פעמים, ולא בירך אשר יצר, שבבית יוסף (סימן ז סעיף ג) כתב בשם מהר"י אבובי בשם הארחות חיים (הלכות נטילת ידים סי' יב) בשם גאון. ולפי זה בעל בתשובה יחשב כמה פעמים הלך לשירותים בחיים ויברך כנגד כולם... אבל כמעט כל האחרונים חלקו על מרן, ומהם הב"ח (שם), המגן אברהם (סק"א), החיד"א בברכי יוסף (סק"ג) ועוד - כמובא בליקוטי יוסף (סימן ז סעיף י) - וכתבו שיברך פעם אחת ויפטור הכל, נר לאחד נר למאה. ומה שהאחרונים חלקו על גאון, כי כנראה כל הראשונים שלא הביאו דין זה, והם עשרות עשרות ראשונים ומכללם עמודי ההוראה, לא סברו כמותו. וכן כתב החקיק (חח"מ סימן ע"ד ובר"מ דין) ועוד, שאם אחד מהראשונים כתב חידוש גדול שלא מובא בשאר הראשונים, משמע שאינם מסכימים להלכה, ואנחנו הולכים אחר רוב הראשונים.

ומה שכתב הרב פעלים מאה אחרונים, זו לשון גוזמא, וגדולה מזו כתב בשו"ת צדקה ומשפט ביעקב (ח"ב סי' ס) - מגדולי רבני מרוקו - שאפילו אלף אחרונים יחלקו על מרן, קיבלנו הוראות מרן. והעתיקוהו רבני מרוקו. היה חכם אחד מבני ברק שהתבטא על זה פעם, וכי אנחנו עובדים את מרן? עובדים את הקב"ה! אבל הוא לא הבין, וכי יש מקום

מבעלי ברית. והרדב"ז הוא קדמון מלפני כ-500 שנה. וכתב הריב"ש (סימן תיב) בשם הגאונים, שהיודי הוא רשות, ואין הכוונה שאפשר לדלג עליו סתם, אלא כלפי שאר התפלה הוא בגדר רשות, ולכן ספיקו להקל⁵. ועוד, שהרי רבו רבי עבדאללה סומך כתב בספרו זבחי צדק ח"ב (חא"ח סי' ל), שבבבל קיבלו הוראותיו של החיד"א, וכל מנהגי בבל מיוסדים על פיו. והרי כתב החיד"א בספרו קשר גודל (סי' יט אות כב) שגם אם המילה נעשית בבית, אם יש אבי הבן או הסנדק בבית הכנסת לא אומרים תחנון, כי יום טוב שלהם הוא. וגם עושים כן כדי לחבב את מצות המילה, למרות שהתינוק כואב לו ויורד לו דם והוא בוכה, ואמרו (בכתובות ה) שלולי צערא דינוקא היו מברכים "שהשמחה במוענו", בכל זאת לא אומרים תחנון. וכן כתבו המקובל מהר"י אלגאזי בשלמי צבור (דף קנב ע"ג) והחסד לאברהם אלקלעי (חא"ח סי' ב) ועוד אחרונים רבים. אם כן למה הבן איש חי כתב על מנהג עירו שבו אותו מלבם. לכן מרן זצ"ל חלק עליו, ולא מובן למה כעסו ולא ענו ענינית.

כפילת הפוסקים בהלל

ט. תראו עוד דבר מעניין, בבן איש חי (ש"ב פרשת ויקרא אות טז) וברב פעלים (ח"ד חא"ח סימן יט) כתב, שאינו יודע למה כופלים בהלל את הפוסקים "ברוך הבא בשם ה'" וכו', ומכל מקום מכיון שכן נהג מר אביו לכפול, ואין זה שום הפסד, לכן גם הוא נוהג לכפול. בא מרן זצ"ל (ביב"א ח"ו חא"ח סי' ה אות א, וח"י חא"ח סי' נה על ח"ד אות יג, ובח"ע ח"ה פר" ויקרא אות יב, ובח"ע חנוכה עמ' רחצ) ותמה עליו, שהרי כן מפורש בדברי האר"י ז"ל בשער הכוונות (דרוש חג הסוכות דף קג ע"ד) שצריך לכפול פוסקים אלו. כך מרן העיר עליו, למרות שלא כתבו עליו שהוא 'מקובל אלף' כמו שכותבים היום על כל אחד... ואפילו הכי ידע שער הכוונות, והשיג על הבן איש חי שלא היה כמוהו מקובל, ועם כל זה נעלם ממנו שער הכוונות. נמצא שמרן העיר עליו בצדק, וכך היא דרכה של תורה. ועם כל זה יש מתעקשים לנהוג בכל כמו הבן איש חי.

"נחם" בתשעה באב

י. שמעתי על ראש ישיבה אחד שתלמיד בישיבה שלו עלה שליח ציבור בשחרית של תשעה באב, והתחיל לומר "נחם ה' אלקינו" וכו' - חותמים "מנחם ציון בבני ירושלים" ולא "מנחם ציון ובונה ירושלים" (יב"א ח"ו חיד"א סי' לח) - ואותו ראש ישיבה צעק עליו: תעשה בבית שלך מה שאתה רוצה, תפסיק לומר "נחם"! כי לפי דעתו של הרב הזה צריך לעשות כמו הבן איש חי (ש"ב פרשת דברים אות כז), שרק מזמין מנחה אומרים "נחם", ולא בכל התפלות. אבל כבר כתבו הפוסקים שאמירת "נחם" היא בגדר מעין המאורע, וכמו בראש חודש שאומרים "עלה ויבא" בכל התפלות, ובתענית אומרים "עננו" בכל התפלות, גם "נחם" צריך לומר בכל התפלות. כך מבואר בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) שאמירת "נחם" היא הזכרת מעין המאורע, וכן העתיקו הר"ף (תענית י"א מ"דפי הר"ף) הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה ה"ד) והרא"ש (פ"ד דתענית סימן לד), וכן די"ק הלחם משנה (פ"ה תענית ה"י) בדעת הרמב"ם, שמכך שלא חילק בין מנחה לשאר התפלות, משמע שאומרים אותו בשלש תפלות. וכך כתבו מפורש עוד כמה ראשונים, בסדר רב עמרם גאון (ח"ב דק"ב ע"א) - לפני כאלף שנים, רבינו יצחק אבן גיא (מאה שערים עמ' כד), רבי יהודה אלברצלוני (הובא בטור סימן תקנז), הארחות חיים (הל' תשעה באב סימן טז), הכל בו (סימן סב), ועוד.

מי רוצה לחזור לבגדאד

יא. אמנם האבודרהם (הל' ת"ב דף ס"ט ע"א) - הובא בבית יוסף (סי' תקנז) - אחר שהביא דעת רב עמרם גאון, כתב שהמנהג כדעת רבינו סעדיה (סידור רס"ג עמ' שיה) לומר נחם רק במנחה. והסביר הבית יוסף, כי לעת ערב הציתו אש בבית המקדש (תענית כ"ט), הלכך באותה שעה מזכירים שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה. וסיים הבית יוסף, והעולם נוהגים עכשיו שלא לאמרו אלא במנחה.

שאלף אחרונים חולקים על מרן?! אלא בא להראות תוקף קבלת הוראות מרן, שאפילו יחלקו עליו אחרונים רבים, אנחנו עושים כדעת מרן.

⁵ כמו למשל חתן בר מצוה שנולד בכ"ו באב, מתחייב במצוות בגיל שלש עשרה שנה ויום אחד, והכוונה היא בגמר שלש עשרה שנה בתאריך כ"ו באב, ואף אם הניח תפלין לפני הבר מצוה - כמו שמרן זצ"ל היה מנהיג אותנו להניח תפלין בין חצי שנה לשנה קודם הבר מצוה - מכל מקום פוטר את הציבור מלומר וידי ביום הבר מצוה עצמו. בא הראשון לציון הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל (תניינא חא"ח סי' יא) והוסיף שהוא הדין ביום שמניח תפלין בפעם הראשונה, ובאים לבית הכנסת בקול רינה ותודה המון חוגג, שפוטר אותם מלומר וידי. וכל שכן שבעלי ברית פוטרם את הציבור מלומר וידי.

⁶ אם ממחרים לכולל לא צריכים לומר בניגון, זה ביטול תורה, אבל אם לא ממחרים לכולל כגון בחול המועד, יאמרו בניגון. {אבל בלי כלי שיר, כדי לא לתקות את הרפורמים שמכניסים עוגב ומצלתיים לבית הכנסת. וע"ז נאמר הרחק מן הכיעור והדומה לו, שלא להידמות בשום צורה לרפורמים עוקרי התורה}.

אולם שלשת עמודי ההוראה כתבו שאמירת "נחם" היא הזכרת מעין המאורע, ועל כן יש לומר "נחם" בכל התפלות, ושימו לב שבשלחן ערוך (סימן תרנז) כתב בסתם: בתשעה באב אומר בבונה ירושלים "נחם ה' אלקינו את אבלי ציון" וכו', ולא כתב שאומרים רק במנחה. והסבירו האחרונים - הנושאי כלים ועוד - שהכוונה שיש לומר "נחם" בערבית, שחרית ומנחה. ומה שבבית יוסף הזכיר מנחה אחר, זה בשביל שלא יאמרו שלא יודע מה המנהג, אלא אף שכך המנהג פסק בשלחן ערוך לומר "נחם" בכל התפלות. ואף שהגאון רבי אלישע דגור כתב בספרו גדולת אלישע (סימן תקנו אות ד) שמנהג בגדאד לומר "נחם" רק במנחה, אבל לפי האמור להקת ראשונים כתבו מפורש שאומרים בכל התפלות, וכתבו החיד"א (ברכ"י סי' תקנו ס"א) ומהריק"ש - רבי יעקב קאשטרו (בהגהותיו שם) ועוד, שכן המנהג לומר "נחם" בכל התפלות כולן. ועל כן, אם נחזור לבגדאד - לא יודע אם יקבלו אותנו... - אולי נעשה כמנהג בגדאד, אבל כאן בארץ ישראל יש לנוהג כדעת רוב הראשונים והשלחן ערוך, וכמבואר בירושלמי שזו הזכרת מעין המאורע.

שי"ן ששבח "המלך הקדוש"

יב. היה בחור ישיבה אחד שעלה כשליח ציבור בעשרת ימי תשובה, וטעה ואמר "האל הקדוש", וכשתיקנו אותו עבר תוך כדי דיבור, וחזר ל"אתה קדוש". כשגמר את החזרה, ניגש אליו הרב שלו ואמר: למה עשית כך? אמר לו, כך כתוב בחזון עובדיה (עמ' קצט), שאף ששלשת הברכות הראשונות נחשבות כברכה אחת, מכל מקום כיון שענו הצבור קדושה, נחשבת ברכת "אתה קדוש" כתחילת הברכה. בתחילה אמר, לא חזון עובדיה ולא חזון ישעיה... אבל אחר כך חזר אליו ואמר לו: תראה לי איפה זה כתוב בחזון עובדיה, ופתח והראה לו. יאמר לזכותו של אותו רב - לא אומר מי זה - ישב ועבר על כל התשובה, וראה שבירושלמי (ברכות פ"ה ה"ג) כתוב מפורש, שמי שהשתתק אחר קדושת יוצר לפני "והאופנים", יתחיל מתיבת "והאופנים" ולא מתחילת ברכת יוצר אור, כי הקדושה מפסיקה. ואם כך נאמר על ברכה אחת, כל שכן על שלש ברכות שעשו אותן כברכה אחת. ואף שהיה מקום לחלק, כמו שכתב באור לציון (ח"א סי' י"ג, ח"ד ט"ז), כבר המאירי (ברכות לד.) דימה דין קדושת חזרה לקדושת יוצר (א.ה). וראה בספר השיעור השבועי תשע"ה (פרשת וילך אות יח), ומי יכול לחלוק על המאירי? כשראה כך אותו חכם אמר לשליח ציבור, טוב עשית. [וכך פסק במאורי אור, וכך משמעות הרב אשל אברהם מבוטשטש, ומדברי המהרש"ם, ועוד].

יפה שעה אחת קודם

יג. אבל בשביל מה לחכות ולפתוח ספר רק בשעת מעשה, יש לנו יותר משלשים יום לפני ראש השנה ועשרת ימי תשובה, שכל אחד יתחיל לעבור על ההלכות, בילקוט יוסף (ימים נוראים עמ' תעג) יש אריכות רבה על הנושא הזה, וכתבו ליישב את כל טענות החולקים. מי שרוצה להתפלל בתורה, אין כמו התורה של מרן, יגדיל תורה ויאדיר, וכדאי כבר מעכשיו להתחיל ללמוד עם חברותא, כי לבד עלול להתייאש מרוב חומר. וילמדו למעלה ולמטה, מי קורא רק למעלה, אתם זוכרים שלפני תשע שנים ביום השנה הראשון למרן זצ"ל, ישב כאן מורינו חכם שלום זצ"ל, ותקף את רדיו קול ברמה ואמר: קול ברמה שנשמע ביללה, ובאותו מעמד דיבר בכאב על כך שמסתפקים בלימוד ספרי הקיצורים, והדגיש שאין כוונתו שלא ללמוד בהם כלל, אלא קודם כל תלמוד את הסוגיות, בית יוסף, שלחן ערוך נושא כלים, ואחר שתהיה בעניינים תגיע לקיצורים. והכוונה היא לתלמידי חכמים ולאברכים, לא לבעלי בתים, שאם ילמדו בית יוסף ושלחן ערוך וט"ז ומגן אברהם וכו', יגיעו לגיל שמונים ולא ידעו הלכות למעשה.

שכח "המלך המשפט"

יד. כאמור אברכים ילמדו בית יוסף וכו', ואחר כך יראו את ספרי מרן זצ"ל וילקוט יוסף עם המקורות למטה, הכל ערוך בצורה מסודרת. וידעו מה הדין בזה ומה הדין בזה, ומה הדין במי שטעה בעשרת ימי תשובה וחתם "מלך אוהב

⁷ פנים מרן זצ"ל סיפר לי: תשמע מה היה לי היום, הבן של הרב נסים [משה] עלה שליח ציבור במתיבתא, וטעה ואמר "האל הקדוש", ואני תיקנתי אותו שיחזור ל"אתה קדוש", והוא שמע לי וחזר ל"אתה קדוש" וחתם "המלך הקדוש", כי הוא לא יודע שאביו פוסק שצריך לחזור לראש!...

⁸ זמן תוך כדי דיבור, לדעת רבינו תנאל (שבועות יז.) כדי אמירת "שלום עליך רבי ומורי", אבל לדעת הרא"ש (פ"ז דב"ק סימן יז.) כדי אמירת "שלום עליך רבי".

⁹ אמר לי דין אחד בבית הדין הגדול, שבכל שבת בצהריים למד עם חברותא ביביע אומר חלקי את ההשגות על הרב פעלים, אחת אחר השניה, ואמר: אלו השגות חזקות, זה מזהים! מה רוצים ממרן, למה כעסו עליי, הוא חלק כדרכה של תורה, כבבוד גדול, והוא צודק מאד.

צדקה ומשפט", ועד שנזכר לתקן עבר תוך כדי דיבור⁸, מה יעשה, לדעת הרי"ף (סוף פ"ק דברכות), הרמב"ם (פי" מהל' תפלה ה"ג) והרא"ש (ספ"ק דברכות), רוב הראשונים, ומרן השלחן ערוך (סימן תקפב סוף א), יחזור לברכת השיבה, ואם לא יחזור כל מה שממשיך לברך הרי אלו ברכות לבטלה, ואף שלדעת תלמידי רבינו יונה (ספ"ק דברכות) ומיעוט ראשונים, הרמ"א (סימן קוח) והבן איש חי (פרשת ניצבים אות ה), אינו חוזר, אפילו הכי אנחנו פוסקים לו כדעת מרן שיחזור. שהרי ממה נפשך יש כאן ברכות לבטלה, אם יפסיק ויחזור לברכת השיבה, עושה ברכה לבטלה לדעת רבינו יונה, ואם ימשיך להתפלל, כל מה שיברך מעתה יהיו ברכות לבטלה, 'אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי', באופן כזה שממה נפשך יש כאן חשש ברכה לבטלה, ואינו בשב ואל תעשה אלא בקום ועשה, חוזרים לכלל הידוע שעושים כפי ההלכה, או כדעת מרן השלחן ערוך, או כרוב הפוסקים. ולכן לא שייך לומר בזה ספק ברכות להקל נגד מרן. אדם צריך ללמוד היטב ולדעת את כללי הפסיקה ודינים הללו.

העמיד תלמידים הרבה

טו. כל אלה דוגמא למקומות שמרן זצ"ל חלק על בן איש חי, והביא ראיות לדבריו מהראשונים, וכי אסור לחלוק? זו דרכה של תורה! תמיד הרב היה מדבר בכבוד גדול על הבן איש חי, כולנו יודעים שהיה גדול הדור, ובזכותו קמה ישיבת פורת יוסף, היה עשיר גדול אחד בשם יוסף שלום, שרצה לתרום בית חולים, ואמר לו הבן איש חי שעדיף שיתרום ישיבה קדושה, כי חולים לא חסר מי שיתרום להם, יש הרבה עשירים לא דתיים שמבינים מהו בית חולים, אבל לא מבינים מהי ישיבה. וכך קמה ישיבת פורת יוסף, והעמידה תלמידים הרבה, שהם העמידו את כל התורה בדור הזה. אין ספק שהיה גברא רבה, אבל כל זה לא קשור לגוף הטענות בהלכה, ואדרבה שיקום מישהו ויענה? וגם אם תאמר שהבן איש חי היה "חסדאין מיליה" (ע"פ גטין ז.), אבל למה להחמיר על כל הציבור למשל בדיון בורר במין אחד, וכי כולם צדיקים וחסידיים ומקובלים עם חלוקא דרבנן?! לכן להלכה ולמעשה בורר שייך רק בשני מיני אוכלים ומעלה, ולא במין אחד.

בורר בתרומות ומעשרות

טז. האדמו"ר מסוכוטשוב בשו"ת אבני נזר (תהומות סיי תנא) שואל, במשנה ביצה (לז) שנינו שאין מפרישים תרומות ומעשרות - והוא הדין שאין מפרישים חלה - בשבת וביום טוב, ובגמרא (לז) משמע שהטעם בזה משום שנראה כמתקן, ואמנם אין זה כמתקן מנא דאורייתא, כמו שלוקח סנדור רב כסא רעוע ומחזקו עם פטיש ומסמר, אבל כיון שלפני ההפרשה אסור לאכול את האוכל, כשמפריש נראה כמתקן, ולכן בשבת וביום טוב אסור מדרבנן להפריש תרומות ומעשרות וחלה. שואל האבני נזר, לכאורה בהפרשת תרומות ומעשרות וחלה יש איסור דאורייתא של בורר, שהרי לוקחים את ההפרשה ושורפים, או עוטפים בנייר כסף ומשליכים לאשפה, כי אין היום כהנים שאוכלים בטהרה, ואם כן כשמפריש הרי הוא בורר פסולת מתוך אוכל, ולמה לא יהיה חייב משום בורר?

ענב ככל הענבים

יז. לפני יותר משלשים שנה כשעסקנו בנושא, באתי למרן זצ"ל לפי תומי ושחתי לו את דברי האבני נזר, אבל הרב התקומם, לא יכל לשמוע דברים שאינם מסתברים, ואמר לי, זו לא קושיא, מה שייך בזה בורר, הלא בשעה שמפריש ענב מתוך כל הענבים, הכל היה אותו דבר, ואין בורר במין אחד, ורק לאחר שהרים וייחד לתרומה ולמעשר, רק אז נחשב כפסולת¹⁰. וכיוצא בזה כתב האור שמח (פ"ג משבת ה"ט). אולי האבני נזר רצה לחדד את התלמידים [א.ה. השערי אריה (דף קסט ע"ב) כתב כן בשם האב"ג, והובא בילקו"י (שבת ג עמ' רפג). אבל באבני נזר (סי' ת"ח אות טז) כתב שהוא "מיחזי" כבורר, ולא ממש. ע"ש]. בכל אופן מדין הפרשת תרומות ומעשרות בשבת משמע שאין בורר במין אחד, ולכן לא עובר על איסור בורר דאורייתא, אלא רק על תקנת חכמים משום מחזי כמתקן.

¹⁰ האשכנזים מחמירים להפריש כזית חלה, אבל לנו הספרדים די בכל שהוא, ולכתחילה מפרישים חלה כשהיא עיסה שנאמר "ראשית עֲרֹסְתְּכֶם", אבל בדיעבד מפרישים גם מפת אפוייה (ש"ע י"ד סימן שכ"ה), וכמו שעושים בהרבה אפיות מצות, שלאחר האפיה עוטפים הכל במפה ומפרישים חלה. וברגע שלקח חתיכת מצה, אם הוא שזו חתיכה רכה וטובה ורוצה להחזיר אותה ולקחת חתיכה אחרת, הוא יכול, כי יש לחתיכה שם חלה רק אחר שיידח אותה, או קרא לה שם: "הרי זו חלה", וכן אם רצה להפריש תרומות ומעשרות מענבים, ואחר שלקח ענב, אמר לעצמו, בשביל מה לקחת ענב טוב, עדיף לזרוק ענב מכמטש... יכול להחליף, אבל אחרי שאמר את הנוסח "אחד ממאה שבידי" וכו', לא יכול להחליף.

תראו בסידור חזון עובדיה את הנוסח המדויק של הפרשת תרומות ומעשרות, שמרן זצ"ל הכתיב לנו לפני יותר משלשים שנה.

"כמו שכתוב בנוסח"

יח. דרך אגב, פאר הדור החזון איש (דמאי ס' טו אות ו) כתב, שמי שנמצא בכלא, או בטיול, וקטף ענבים בדרך, והולך לאכלם באיזה מקום - לא תחת העץ, אלא ראה פני הבית - צריך לעשות מעשר, ואם אין לו סידור, יכול לומר שהמעשר יחול כמו שכתוב בנוסח המובא בסידור, וזה מועיל. אני זוכר שמרן זצ"ל (חזו"ע תרומות ומעשרות עמ' קצב) לפני קרוב לששים שנה¹¹, הזכיר את דברי החזון איש הללו, וחלק עליו, בבני ברק לא אהבו את הדברים האלה, אבל הרב קיים "לא תגורו מפני איש", למרות שהעריך מאד את החזון איש, היה אצלו והכירו, וכמה פעמים דיבר אתו בדברי תורה, ואף נטל ממנו עצה מסוימת בקשר לרבנות, אבל חלק עליו בהלכה, ואמר שלא מועיל לומר כך.

"אף אני כמוהו"

יט. בסנהדרין (במתני' נו רע"א, ובגמ' ס' ע"א) אמרו, שאם באים שני עדים, ואחד מהם מעיד עדות מסוימת, וחבירו אין לו כוח לחזור על כל העדות, ואומר "אף אני כמוהו", כשר. והחזון איש דימה דין נוסח תרומות ומעשרות, לדין עדות.

"הריני כמו שאמר זה"

כ. בא הגאון רבי צבי פסח פראנק רבה של ירושלים בספרו הר צבי (והעיס' ס' מח), ותמה על החזון איש מדברי התוספתא (פ"ח דמאי), ראה אחד שמפריש תרומות ומעשרות, ואמר "הריני כמו שאמר זה", דבריו קיימים, רבי יוסי אומר, ובלבד שיהיה בסמוך תוך כדי דיבור, אבל אם עבר תוך כדי דיבור לא ניכרים הדברים ולא מועיל. והרבה ראשונים כותבים שהלכה כרבי יוסי מחבריו, ולא רק מחברו, כלומר שהלכה כמותו אפילו נגד רבים, ולא רק נגד יחיד, וכן כתב החיד"א בספרו יעיר און (מע' ה אות מד) בשם הסמ"ג (עשין עד), שכן גירסת הרמב"ם. וכן גירסת הראב"ה (סוכה ר"ס תרי"ט, ומגילה ס' תקע"ט) והאור זרוע (ס' תצ"ו). וכן דעת רבינו חננאל (ע' בסוכה יז), וכמו שכתב בשמו הרשב"א (עירובין ד: ד"ה מאי טעמא), וכן כתב בספר העתים (עמ' קרב הע' פח). ולפי זה אם עבר תוך כדי דיבור לא יועיל מה שאומר "הריני כמו שאמר זה", ואם כן איך יועיל לומר במעשרות "הרי זה כמו שכתוב בנוסח", וכי זה תוך כדי דיבור? נמצא שיש תוספתא מפורשת נגד דברי החזון איש, אחר המחילה.

"כתנאי בני גר ובני ראובן"

כא. עוד רצה החזון איש להביא ראיה מדברי הרמ"א (אה"ע ס' י"ח ס"ג) בשם הגהות מיימוניות (פ"ו מה"ל אישות ה"ב), שהמקדש על תנאי¹², צריך שיהיה כפול, ושהיה הן שלו קודם ללאו, ושהיה התנאי קודם למעשה, ושהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו, ואם חיסר אחד מהם התנאי בטל (שם ש"ע ס"ב), וכתב הרמ"א שאפילו לא פירש כל דיני תנאי, אלא רק אמר בסתם שמתנה "כתנאי בני גר ובני ראובן" - ששם עשו על פי על דיני התנאים - מועיל. ואומר החזון איש שלפני זה גם כשאומר בתרומות ומעשרות "הרי זה כמו שכתוב בנוסח" מועיל. אבל זה פלא, נכון שהיה גברא רבה, פאר הדור והדרו, אבל התורה מונחת בקרן זוית (קידושין טו), וצריך לפלפל, שהרי כתב היש"א ברכה (דף קע"ב), שדעת הראשונים, הרי"ף ורשב"ם והרמב"ם והרשב"א והריטב"א והר"ן ועוד, שמה

שצריך תנאי כפול בעניני קידושין וגירושין, אינו אלא לכתחילה לחומרא בעלמא ולרווחא דמילתא, ומה שאין כן בדיני ממונות. ולכן מה שכתב הרמ"א שאמירה זו מועילה, זה רק בקידושין שכל דיני התנאים הם לרווחא דמילתא, ומה זה דומה למעשר, ששם צריך לומר את נוסח ההפרשה על מנת שיחול¹³. גם באור לציון על כתובות (ח"א ס' נט אות ג), הביא בשם הגאון רבי ישראל מינצברג - היה גברא רבה בירושלים - שגם הוא היה אומר, שלשון זו שיהיה כמו הנוסח שיש ברשותו, אינו מועיל.

חקלאי עם הארץ

כב. בשו"ת מהר"י אלגאזי (בקונטרס הספקות ס' יב עמ' קא) נשאל בדבר דומה לזה, היה חקלאי אחד עם הארץ¹⁴ שלא ידע בכלל מה זה תרומות ומעשרות, וכשאומר את נוסח הפרשת תרומות ומעשרות חושב שאומר איזו תפלה או סגולה... והדין הוא שאם לא הבין לא נחשב שהפריש, וצריך להבין מה שאומר. ודימה כן לביטול חמץ, שמי שאומר "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי" וכו', ולא מבין המלים שאומר בארמית, הביטול לא מועיל, וחמץ זה יחשב חמץ שעבר עליו הפסח, וכמו שכתב המגן אברהם (ס' תלד סק"ו). ולכן צריך שיבוא אברך שבקי בדיני הפרשת תרומות ומעשרות, ויסביר לו מה שאומר, ואז יועיל. וכל שכן שאם אומר "הרי זה כמו שכתוב בנוסח" ואינו יודע ומבין מה שכתוב בנוסח, שלא יועיל, ואפילו בדיעבד לא יועיל¹⁵.

הקדמה לשיעור הבא

כג. נחזור לענין בורר, אמרנו שאין בהפרשת תרומות ומעשרות משום בורר, ואין בורר במין אחד. צריך לדעת שיש דברים שנראה כמו מין אחד, ושייך בהם בורר, למשל, לבן או שמנת שיש בהם מים, והמים מפריעים לו ורוצה לשפוך אותם בכיור, ושופך לאט לאט שלא יחסר מהשמנת, חבל, זה יקר... האם מותר בשבת? לכאורה הוא בורר את המים מהשמנת. וכן אם פתח קופסת שימורים של טונה בשבת¹⁶, והרופא לא מרשה לו לאכול הרבה שמן, זה לא בריא... והוא רוצה לקחת את הקופסא ולשפוך את השמן בכיור, האם מותר בשבת? לכאורה הוא בורר את השמן מהדגים. וכן אם פותח קופסת שימורים של מלפפון חמוץ, לא משנה בחמוץ או במי מלח, וכדי שהמים לא ילכלכו את השלחן, רוצה לשפוך אותם בכיור, ושופך חלק ולא הכל, כדי שישאר טרי... האם מותר בשבת? יש כאלו שרוצים לאכול חמין יבש, הם לא אוהבים את הרוטב, ומכניסים את המצקת לתוך החמין, ש'יקע צרינו בתוכו', וכך כל הרוטב נכנס למצקת, ולוקחים ושופכים בחוץ, ויש יותר חכמים שלוקחים את כל הסיר ושופכים את הרוטב ישר בכיור, האם מותר בשבת או לא? אולי זה נחשב כמוציא פסולת מאוכל, אבל אולי נחשב כמוציא אוכל מפסולת, כי האוכל נשאר בידו, והפסולת יוצאת. זו חקירה יפה. אי"ה בשבוע הבא נדבר על זה.

אי"ה משבוע הבא, הרב המקדים יתחיל בשעה 23:00,

השיעור בשעה 23:30, ובשעה 24:30 סליחות.

- עבר הגהת מרן הראש"ל שליט"א -

¹⁴ היום ב"ה מושבניקים שואלים שאלות אמת. ישבוע התפללנו שחירת והיה מישהו שעשה זבד הבת וקרא שם לבת החדשה, ולא ירמו. נגש אלי מושבניק אחד ואמר, הרב, לא ידעת שאם עושים זבד הבת לא אומרים ידיו. אמרתי לו: לא, יש כאן סנדק... טוב שהוא שאל... יש חקלאים שבשנת השמיטה יושבים ולומדים עם חברותא במשך כל השנה כולה, ויש לכך תקציב, אז הוצאנו תקציב משר האוצר ישראל כץ תקציב גדול בשביל כל בעניני השמיטה, וב"ה הוא הבטיח קיים ושילם.

¹⁵ {בזמנו, הרב שך מאד כעס על מרן זצ"ל שחולק בכמה מקומות על החזון איש, ואמר שכל מי שחולק על החזון איש מוציא עצמו מכלל בני תורה. אבל אמר כך בגלל שלא הכיר את הרשב"א להקל אם חותך הירקות דק דק לאלתר, סמוך ממש לסעודה. והחזון איש הוכיח מראשונים אחרים שלא כדעת הרשב"א, ופשוט חלק על הב"י. ומרן יישב את הסענות ופסק כמו הבית יוסף, ומה בכך שחלק, הרי עושה כן לשם שמים כדרכה של תורה. זכורני, שלפני כששים שנה חכם בן ציון אמר למרן איך אתה חולק על החזו"א, הוא גברא רבה, ומרן ענה לו אדרבה תענה לי על הראיות והדחיות.

¹⁶ למדנו כמה פעמים שמתור לפתוח קופסאות שימורים בשבת, ולא צריכים לחזור על זה, והרוצה להחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה. היה איזה רב גדול אחד - לא אומר את שמו - שנכח בשבת חתן, וראה שכל הבקבוקים של המיץ ענבים סגורים, אף אחד לא פתח אותם מערב שבת, וכשבאו לעשות קידוש אמר שאסור לפתוח את הבקבוקים ולכן הוא לא פותח, קם מישהו ואמר: אני נוהג כמו מרן זצ"ל (חזו"ע שבת ג עמ' קד, שבת ה עמ' שעה) שהתיר, אבל אותו רב לא הרשה, ועשה קידוש על לחם. עד כדי כך!

¹¹ אז מרן היה נותן שיעורים בבית הכנסת 'שאלו צדקה', בכל לילה נתן שיעור, ובית הכנסת היה קטן, אבל הציבור היה גדול וגם עמדו בחלונות, ובתור ילדים בגיל עשר ואפילו לפני כן מרן לא היה מותר לנו, והיינו מגיעים לשיעורים. עד היום יש לי מחברות, שהייתי כותב את השיעור בדף, ואחר כך בא לבית ומעתיק למחברת בצורה מסודרת, הלכה למעשה למעלה, ומקורות למטה. ומרן היה מדרבן אותנו לזה. לא היה מושג שאבא ילך להתפלל והילדים בגיל שבע או שמונה ימשיכו לישון, היום לצערנו הרב הורים קצת מזלזלים, בפרט בבין הזמנים, אבל מרן אף פעם לא וויתר, וזו אחת הסיבות שלא התפלל בנץ, כי רצה שנבוא אתו להתפלל, כשהיה בא להעיר אותנו והיינו שומעים את הצעדים שלו, מיד היינו קופצים. כי מי שלא היה קם היה מקבל צביטה קלה... היום מי ש'יתן צביטה יזמינו לו משטרה...

¹² אגב, למעשה בגט לא כותבים תנאי, זה מסוכן מאוד, כי אם יכתוב: אני נותן לך גט בתנאי שתביאי לי לראות את הילדים מידי שבועיים, או בתנאי שלא תבקשי תוספת במזונות, אם מחר או מחרתיים לא תעמוד בתנאי, אוי ואבוי, הגט יאב בטל והילדים הבאים יהיו ממזרים.

¹³ דברי החזון איש פלא, אבל אנשים יגידו לך: כך אמר החזון איש. כשיצא לאור הספר חזון עובדיה על תרומות ומעשרות, מישהו הלך והביא את הספר לרבי חיים קנייסקי זצ"ל, וציין לו כל המקומות - הרבה מקומות - שהרב השיג על החזון איש וכן על דרך אמונה, וישב ועבר על זה. גם כשאנחנו הוצאנו את הספר ילקוט יוסף על הלכות ערלה, כתבת על הכרייה: להלן המקומות שהבאתי את דברי כבודו בספרו דרך אמונה, והשגנו על כבודו. אין מה לפחד אם משיגים כדרכה של תורה, לשם שמים. כל הכרייה היתה מלאה במראי מקומות, והיה מסתכל ועובר לעמוד, מסתכל שוב ועובר לעמוד. וספר לי מישהו מבני הבית שכשעבר על החזון עובדיה וראה את ההשגה הזו, סגר את הספר ואמר, זו לא הדרך שלנו בלימוד. אבל לא מובן למה, הרי מרן לא סתם כתב "וכן כתב", אלא הביא ראיות וחקקות וסברות.